

ימי הנעורים

ויהי בימי אחשורוש מילים אלו פותחות את המגילה, ומודיעות לנו כי המגילה כולה עוסקת בסיפור דברי ימיו של "אחשורוש" הוא האדם, המולך על כוחות הנפש ואברי הגוף. "אחשורוש" - נוטריקון "אח" "וראש" ע"ש שהוא אח ומחובר לגוף, וראש ומלך לו. והיא הנפש השכלית. ואמרו חז"ל (מגילה י, ב) אין "ויהי" אלא לשון צער, לפי שטוב לו לאדם שלא נברא משנברא, לכן מתחיל סיפור ימי חייו בלשון צער.

הוא אחשורוש המולך דרשו חז"ל (מגילה יא, א) "המולך" - מעצמו, כי לא היה מזרע המלוכה. כח המלוכה והבחירה ניתן לאדם במתנה מאת ה', לא

בזכות כלשהי, ניתנת לו היכולת למשול בעצמו להיות כפי בחירתו אפילו כאחד ממלאכי עליון, או להפך ח"ו.

ומלכותו נמשכת כל ימי חייו מהודו ועד כוש "הודו" לשון הוד ויופי - רומז על ימי נעוריו של אדם שהכל חושקים בו ליופיו, ו"כוש" רומז ליום המיתה שאז נחשכין פניו של אדם ונעשה ככוש.

שבע ועשרים ומאה מדינה נקט כאן לשון הפוכה מזו האמורה בשרה אמנו ע"ה (בראשית כג, א), כיון ששרה צדקנית היתה בת ק' כבת כ' ליופי ובת כ' כבת ז' לחטא, אבל רוב בני האדם הם להפך בני ז' כבן כ' וכו'.

בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו, מימוש כח מלכותו הרי הוא בשנת שלוש למלכו בשנה השלישית לימי חייו כשמתחיל להבחין בין טוב לרע (כמאחז"ל בן שלש שנים הכיר אברהם אבינו את בוראו) מיד לפתח חטאת רובץ עשה משתה לכל שריו ועבדיו הוא נמשך אחר תענוגי העולם הזה ומשתף בהנאתו את כל שריו ועבדיו שהם אברי הגוף העושים את רצונו כשרים ועבדים נאמנים:

חיל פרס ומדי הם שתי השלמויות שבאדם: השכל והרגש, "פרס" לשון שכר, והיינו השכל החושב תמיד חשבון הרווח וההפסד, ו"מדי" לשון מידה, והם מידות האדם ורגשותיו, בכחם וחילם של אלה הוא מלעיט עצמו בתענוגים ומשתאות, ומשתמש בהם כחיילים נאמנים למלאת את תאוות לבו.

בהראותו את עושר כבוד מלכותו כך הוא גם מתגאה בשלשת קנייני האדם בעולם הזה העושר הכבוד והמעלה על בני האדם. וכל כך גדול הוא בעיניו עד שחושב עצמו לברייה החשובה ביותר עלי אדמות וזהו שמונים ומאת יום שרומזים על מאה ושמונים מעלות בגלגל השמש (מתוך שלוש מאות ושישים, מאירה השמש בבת אחת רק 180 מעלות) המקיפים את כדור הארץ, כלומר: אין בכל חצי גלגל השמש שממעל לארץ - עוד כמוני.

ובמלאות הימים האלה בהיותו בטוח שהימים האלה ימי העולם הזה רק הם ימי מילואו ותכליתו, ואין חשבון בשאול, לכן עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים מתחיל להתחבר עם כל אדם גם עם פוחזים וריקים, עמם הוא מבלה את כל שבעת ימי השבוע. וכל זה נעשה:

בחצר גינת ביתן המלך למרות שהקב"ה טבע באדם את החכמה והבינה להתבונן ביפי הבריאה שאינה חסרה כל טוב להתבונן בה איך חסד ה' על בריותיו, חור לשון נקב, רומז על מדרגת הדומם והמחצבים אשר בעומק האדמה, כרפס הוא מין ירק רומז על מדרגת הצומח, תכלת הוא צבע המופק מן החלזון שבמעמקי הים שהוא המדרגה השפלה שבמין החי, על גלילי כסף לשון "כיסופין" רומז לדרגה הנעלית שבמין החי שיש בהם מידת התשוקה והכיסופין.

ולמרות כל זאת אין הוא מניח לשכלו להתבונן אלא והשקות בכלי זהב עסוק הוא בשתייה והוללות. וכלים מכלים שונים כל כולו שקוע במגוון רב של תאוות שונות. ואל תאמר שמוכרח האדם במעשיו וטבעו הרע הוא שגרם לו, אין האמת כן, אלא השתיה כדת - אין אונס והבחירה היא ביד האדם להטותה כרצונו. כי כן יסד המלך מלך מלכי המלכים הקב"ה על כל רב ביתו כלומר, על הנהגת העולם הזה לעשות כרצון איש ואיש שיהיו כל עניני העולם מתנהגים ע"י האדם בבחירתו החפשית.

אולם כאשר האדם מתמיד בתאוות אזי גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים אזי חומר גופו נעשה עב ביותר ומתרגל הוא ומתמכר לרדוף אחר תענוגי העולם יותר ויותר מכפי שחשב מתחילה, ותחת אשר חשב רק להיות משוחרר ולפרוק מעליו עול מלכות שמים, מוצא הוא את עצמו משועבד לחומריות, ואיננו מסוגל לפרוש מדרכו הרעה שנעשתה אצלו כמו טבע רע.

ואז ביום השביעי הוא יום השבת, בזמן שיש לו קצת מנוחה מטרדותיו, בו הוא נח מעמלו, ונשמתו של אדם נחה בקרבו, אמר להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות מנסה הוא לקרב את חומר גופו אל הרוחניות, ולהעסיק את מוחו בדברי התורה והחכמה ("כתר תורה") אך אבוי! ותמאן המלכה ושתי לבוא כדבר המלך חומריות גופו אינה נשמעת עוד לרצונו. ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו האדם כועס על עצמו ואין מנוח לנפשו.

ויאמר המלך לחכמים יודעי העיתים... במבוכתו, הוא מתחיל לחשוב מה לעשות עם עצמו, ולאן פניו מועדות? ויאמר ממוכן הוא יצר הרע לא על המלך לבדו עושה ושתי המלכה אל תיפול רוחך בקרבך!

אינך האדם היחידי בעולם השבוי ביד חומר כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש הרבה אנשים ועמים רבים הולכים אחר יצרם, ועוד, שאפילו האנשים המושלים ביצרם גם כן אינם נפטרים מדינו של יום המיתה, ומה יתרון האדם מן הבהמה, אכול ושתי כי מחר נמות! זוהי עצת היצר הרע.

אך אם על המלך טוב אם מחליט האדם ללכת בעצת יצרו הטוב, אזי לא יתייאש מן התשובה, וייכתב בדתי פרס ומדי ולא יעבור ויחליט בנפשו החלטה איתנה אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש שלא יחזור עוד לדרכיו הנלוזות להתחבר עם ושתי, היא החומר הגס. ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה מעתה יראה להדביק את נפשו בדרכי הטובה.

ונשמע פתגם המלך וכדי לתקן חטאיו, מתנהג בדרכי התשובה, שאחד מעיקריהם הוא לפרסם שם ה' בעולם, ולהכניס רבים תחת כנפי השכינה, כמו שעשה אברהם אבינו ע"ה כמ"ש (בראשית כא, לג) ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם. ויפרסם לכולם כי כל אשר יעשה הקב"ה בכל מלכותו - כי רבה היא כלומר הכל הוא כדי שהחומר הנחות יתרבה ויתעלה מדרגתו ויעלה לדרגת הצורה, וכן הדומם והצומח נעשים מזון לחי והחי למדבר כנודע, וזו מטרת הבריאה, וזהו וכל הנשים הדרגות הנמוכות יתנו יקר לבעליהן יתעלו אל הנעלות מהן למגדול ועד קטן.

ויטב הדבר בעיני המלך וינהג כעצת יצר הטוב, אך כיון שעדיין יצרו רובץ על פתחו להחטיאו לעשות כדבר ממוכן, לכן וישלח ספרים אל כל מדינות המלך הוצרך לעשות לו מעתה גדרים וסייגים וספרים שיזכירו לו שהעיקר הוא להיות כל איש שורר בביתו להשליט הרוח על החומר.

דע, שהנפשות הם שלש: נפש, רוח, ונשמה, ונקרא בפי החכמים שכל היולני, ושכל הנקנה, ושכל הנאצל^א, והוא הנשאָר אחר המות. וכבר האריך בזה בעל העקדה פרשת בראשית (שער ו) בתכלית הבאור, ואין להוסיף על דבריו. ומזה אומר, כי אחשוּרוּש הוא הנפש והשכל ההיולני ההווה עם האדם מיצירתו, ומרדכי היהודי הוא השכל הנקנה, וקראו "מרדכי" מלשון "מירא דכיא" פתרגומו, שתרגום מור דרור "מירא דכיא" (שמות ל, כג), רצה לומר, השכל הנמשל לבשם נחמד וטוב. והמשילו הענין באיש יהודי, להיות ידוע כי אין זו השלמות נמצאת אלא בישראל. ואמר שהוא בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני, רצה לומר, שעל ידי החמר הן והנאות, אדם עולה ממדרגה למדרגה, עד שעולה אל כל שלשת הדברים, דהיינו נפש רוח ונשמה, והם יאיר שמעי וקיש. וכזה דרשו פרק קמא דמגלה (יב, ט) תנא, כלן על שמו נקראו. וזה, כי כתב הרב המורה (חלק א' פע"ב) בסופו בהעריך האדם אל כלל העולם, ושלכן נקרא האדם עולם קטן, כתב זו לשונו: ודע, שראוי שנדמה יחוס אלוה יתברך לעולם כיחוס שכל הנקנה הנאצל לאדם, אשר אינו כח בגוף, והוא נבדל מן הגוף הבדל אמת, ושופע עליו, ויהיה כח הדברי כשכלי הגלגלים אשר הם בגופות כו'^א. ולכן

האיש שכלו הוא פרטי משכל הנאצל על בני אדם והנגלה עליהם. וזהו לשון הגלגלה עם יבניה מלך יהודה, רצה לומר, שכל הכולל במין האדם, וקראו "יבני-יה", כי הוא הכנת אל יתברך. ולזה קראו מלך יהודה, כי אלו השלמיות לא נמצאו אלא בישראל הנקרא יהודי. או אפשר, כי רצה לומר במלך יהודה על השם יתברך, כי אף שהוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, מכל מקום נקרא אלהי ישראל. וכן קראו בכאן מלך יהודה, כי הוא חלקו וגורלו, כמו שנאמר (תהלים טז, ה) מנת חלקי וגורלי. ואמר (דברים לב, ט) יעקב חבל נחלתו וגו'. ואמר אשר הגלה מירושלים עם הגלגלה, רצה לומר, מירושלים של מעלה שכל זה הוא נשפע ויורד מלמעלה, כי משם צוה ה' את הברכה עם שאר שכלים המשפעים משם.

והוא הנקבה וסרס הזכר. וזה במה שנתן כח לשכל לכבש החמר. ולזה אמר כאן לא הגידה אסתר וגו' מלשון "נגיד" מלשון המשכה, רצה לומר, לא המשכה והגידה עצמה אחר אחשוּרוּש לגמרי לילך אחריו, כי גם בזה תחריב העולם, וזהו אמרו כי מרדכי צוה אשר לא תגיד כי באמת זו עצת השכל, כי לא לתהו ברעה לשבת יצרה. ואמר:

ב. ותיטב הנערה בעיניו וגו'. רצה לומר, שדרך זו ישר בעיניו, והרגיל בו נפשו כמו שבארתי לעיל. ואמרו ויבהל את תמרוקיה, רצה לומר, שעם כל זאת צריך האדם לתת לחמרו ההכרחי, כדי להברות גופו. והיא מצוה, שנאמר (דברים ד, ט) השמר לך ושמר נפשך וגו'. ונאמר (משלי יג, כה) צדיק אוכל לשבע נפשו וגו'. וכן אמר הנה, אף על פי שאסתר זאת נמשכת תמיד אחר בעלה, מכל מקום בעלה אינו מונע ממנה ההכרחי, ונותן לה תמרוקיה ואת מנותיה ואת שבע הנערות הראויות לה.

ג. וישנה וישנה ואת נערותיה וגו'. כי באיזה דרך שנה אותה ואת נערותיה, אם לא על פי הדברים שכתבתי, שאסתר היא ושתי, אלא ששנה אותה לטוב ביח המלך וגו' וזוהי רח וזוהי רח וזוהי רח

א. ולכן ספר שבבל יום ויום מרדכי הולך לדעת את שלום
אסתר, רצה לומר שנתן לה ההכרחי בכל יום ויום כדי
לשמור הבריאות. ואמר שהלך לפני חצר בית הנשים, וכבר בארתי
לך מהו הנרצה בחצר ובבית הנשים.

ב. ובהגיע תר נערה ונערה וגו' עד ובהקבץ בתולות שנית
וגו'. הוא מבאר על פי דרכנו. וזה, כי כבר באר כל
פסוקים אלו בעל עקדה פרשת שמיני (ס) ונאות מאד לפי הפונה,
זה לשונו: וכמה נתחזק הענין הנכבד בהניח התשוקות במה ששבח
משבח אסתר המלכה בזו מכל הנשים: כי בכלן נאמר "ובזה הנערה
באה אל המלך וגו'" ואולם בה נאמר "ובהגיע תר אסתר בת
אביחיל וגו' לא בקשה וגו' ותהי אסתר נושאת וגו'", יספר מה
שהיה בהנה וירמז מה שיקרה לנפשות העושות לעולם הבא. וזה,
כי כל איש הנמשך לעשות כל מה שתאמר חכמת פחותי כחותי
למלאות תאות נפשו בעולם הזה, הוא אשר ידחה נפשו ממנוחתה
לעולם הבא, כמו שנאמר באלה הנערות אשר פן עשו: "בערב היא
באה ובבקר היא שבה וגו'", כי הוא עצמו מה שנאמר (שמואל-א כה,
ט) ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע. אמנם, אשר ימשך
אחר עצת השכל, ושולח רסן הצניעות והפרישות על פניו לבלתי
עשות בדבר של הנאה, רק מה שמצוה או הורשה מפאת התורה,
הדת נתנה מפי מלכו של עולם היא הנפש אשר נאמר עליה:

"ותלקח אסתר אל בית המלך" ולא תסור משם, כמה דאת אמר
(ס) והיתה נפש אדוני צרויה בצרור החיים. וכן מה שאמר: "ויאהב
המלך את אסתר וגו' וישם כתר מלכות וגו'" כמו שאמרו חז"ל
(ברכות יז, א) צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו שכינה.
וכן נאמר: "ויעש המלך את משתה אסתר" היא סעדת לויתן וזין
המשמר בענכיו, אשר שם יתן משאות המלך מנקבת לויתן, עד
כאן לשון פי חכם חן.

ואי אפשר לי מבלתי תוספת באור בדברים שנפלו במשל זה.

וזה, כי בהגיע תר נערה ונערה רצה לומר, בהגיע עת
המוכן לכל מי יום מותו לבא אל המלך אחשוורוש הוא
צרור החיים, והוא המלאך הממנה על הנשמות כאמרם ז"ל (מדרש
עשרת הדברות א) מיכאל עומד ומקריב נשמותיהם של צדיקים במזבח
של מעלה. וזהו מקץ היות לה בדת הנשים שנים עשר חדש
שהנשמה עולה ויורדת. ויש באלו הכר חדשי משפט רשעים בגיהנם^ס.
כי בן ימלאו ימי מרוקיהן של היסורים, ששה חדשים בשמן
המר אל תקרי "מר" אלא "מר" כראש ולענה, וששה חדשים
בבשמים ושאר תמרוקין הנשים שהוא משל על שאר יסורים קלים
מן הראשונים. ובה הנערה באה אל המלך וגו'.

גא. בימים ההם ומרדכי יושב וגו'. רצה בזה, כי ארע ששני
משרתי המלך רצו לשלח יד במלך אחשוורוש. ונראה
לי, כי אלו שני המשרתים המה הכרובים שומרי הגן, אשר נאמר

עליהן (בראשית ג, כד) את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת, שפרש
בו הרב המורה^{יז} שהם כח המדמה וכח המחשב, שהמה כרובים
לשמור האדם שהוא הגן. ולכן אמר הנה שהם שומרי המלך. ואמר
שהם משומרי הסף שהוא כלי קטן עגל^{יט}, כדמות גלגלת המוח שבו
תלויין כחות אלו. וקראן בנתן ותרש להיומן שומרי הגן, לשון בנתן
אותיות "גנת", והורישן וגרשן הקב"ה משם כידוע ממעשה אדם וחוה,
והוא לשון תרש, מלשון כי לא הורישו וגו' (שופטים א, לב). ורצו לשלח
יד במלך להאכילו סם המות, רצה לומר, שרצו להחטיא את האדם
כאיזו אמונה רעה או מעשה רע, שהוא כסם המות לנפש, כמו שנאמר
(בראשית ב, יז) כי ביום אכלך ממנו מות תמות וגו'. ואמר:

כב. ויודע הדבר למרדכי וגו'. דע אמרם ו"ל פרק החליל (סוכה
 נב, ב) כל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו, לולי
 הקב"ה עוזרו לא יכול לו. וכונתם בזה, כי הקב"ה האמור כאן
 הוא שכל הנאצל על האדם, הנמשל בהקב"ה כמו שאבאר למטה
 (ג, א) אם ירצה השם. וזה אמרו ויודע הדבר למרדכי, שהוא השכל
 ההוא. כי חכם עיניו בראשו, והרגיש בטענות המזיפים של המשרתים

הנזפרים, וגלה הדבר לאסתר. ותאמר למלך בשם מרדכי, רצה
 לומר, שהשכל גלה הדבר, שעצה זו היא עצה רעה, והיה טעותו
 מפרסם עד שהיה נגלה לאחד מן החושים שהם מצד אסתר,
 הוא החמר, שההרגשות תלויים בו, ולא מצד הצורה. ולזה הגד
 למלך בשם מרדכי כי הוא המתחיל בזו להשמר מן הזיוף
 והטעות. ואמר:

כג. ויהלו שניהם על עין, רצה לומר, כי צריך לתלות עצמן בעץ
 החיים למחזיקים בה, והוא התורה, כמו שאמרו ו"ל
 (סוכה נב, ב) אם פגע בך מגול זה משכהו לבית המדרש. ורצה לומר,
 שתלו עצמן על העץ והאמינו בדבריה, כי היא המבארת האמונות
 הראויות ושאין ראויות. ומה נפלא דבר זה, שלא נזכרה שום מיתה
 אחרת שעשה המלך בשני המשרתים גם בהמן ובניו, כי אם תליית
 העץ, שמורה על עץ התורה כמו שבארתי ואבאר לקמן בעזרת
 השם. ואמר ויכתב הדבר בספר הזכרונות שהוא דברי הימים,
 שהם כחות השומר והזוכר, להזהר לבל יחטא עוד, כמו שאמרו ו"ל
 (אבות ד, א) אינהו חכם הרואה את הנולד.

א"ב. אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וגו'.
 כל מקום שנאמר אחריו הוא מפלג^ט, רצה לומר, שלאחר

שנתגדל המלך אחשוורוש נתגדל גם המן לגליו. כי כבר אמרו
 פרק החליל (סוכה נב, א) כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. ונראה
 שזה מטבע האדם כי כאיש פן גבורתו, ואם אדם חכם — גם
 יצרו הרע יגדיל בחכמה, להראות טענות מזיפות מכוסות בתחבולות,
 ורוצה להחטיא האדם. ולכן גדל המן כי הוא הערל הטמא,
 היצר הרע.

ו"ד. כי דרשו ו"ל (פרקי דרבי אליעזר יג) והביאו המורה (חלק ב' פרק
 ל') שהנחש נרכב ושהוא היה כשעור גמל, ושרוכבו הוא אשר
 השיא את חנה, ושהרוכב היה סמאל, ובכואו להשיא את חנה היה
 סמאל רוכב עליו, והקב"ה שוחק על גמל ורוכבו, עד כאן לשונו.
 ופרשו שם המפרשים ו"ל פונתן, שרצה לומר, שהנחש הוא כח
 המדמה, ונקרא פן בעבור היותו מיחד אל המנחשים וקוסמים. והיה
 כשעור גמל, כלומר, שהגמל הוא צורה גדולה ופחותה, פן כח זה
 הוא הגדול ופחות, שמרכיב דברים שאין להם מציאות. וסמאל הרוכב,
 הוא הכח המתעורר רוכב על המדמה, כמו שהרוכב נשא על הנרכב
 פן המתעורר על המדמה. ונקרא סמאל, בעבור שמסמא עיני הבכריות.
 והקב"ה שוחק על גמל ורוכבו, רצה לומר, השכל הנקנה מלעיג על
 אלו הפעולות, עד כאן לשונו.

ומעתה כל הספור כמעט מבאר למבין, כי המן הרע וזרש אשתו
 — המה סמאל והנחש. המן פן המדתא האנגי ורע
 צמלק כל משפטיו מעקל^ט, בן בנו של עשו הרשע ששרו הוא סמאל.
 והמן הוא מלשון "מהומה", כי כן דרכו של כח זה. וזרש — הוא
 הנחש הצפוני, מלשון "זה ארס" הנחש. והמה מבלעים בתבה, כמנהג
 אותיות אהו"י. ולזה פונתם במדרש המעולה (אסתר רבה ט, ג) שלשה
 פתחו באף: הנחש והמן ושר האופה, וכלן נאבדו מן העולם,
 להורות כי שלשתן לדבר אחד נתכוננו. וכל מי שממשיך אחר כחות
 הדמיונות והתאוות, סופו שיאבד כמו שנאבדו אלו. ולזה אמר השם
 יתברך בתחלת הבריאה המן העץ וגו' (בראשית ג, יא), רצה לומר המן
 היה אצל העץ והסיתף. ולזה פנונו באמרם (חולין קלט, ב) רמו להמן
 מן התורה מנין, שנאמר (בראשית ג, יא) המן העץ וגו'.

וְאָמַר וַיִּנְשְׂאָהוּ וַיִּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ.
כִּי יָדוּעַ שֶׁהָמֵן רוֹכֵב עַל הַנֶּחֱשׁ אֲשֶׁר נֹאמַר בּוֹ (בראשית ג, א)
וְהַנֶּחֱשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. רָצָה לוֹמַר, שְׂכַל כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ
שׁוֹמְעִים אֶל הַסִּתְתּוֹ וְאֵל עֲצָתוֹ וְכוּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְפָנָיו, חוּץ
מִמְרַדְכֵי אֲשֶׁר לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה, כִּי מְרַדְכֵי הַיָּדוּעַ הוּא שְׂכַל
הַנֶּאֱצָל, שְׁאֲמְרוּ עָלָיו שֶׁהִקְבִּי"ה שׁוֹחֵק עַל הַגָּמֵל וְעַל רוֹכְבוֹ.

ג.ה. וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְגו', וַיְהִי בְּאֶמְרָם אֱלֹהֵי יוֹם יוֹם וְגו',
וַיֵּרָא הָמֵן וְגו'. זֶה כְּלוּ מוֹכֵן, כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַסִּתְתּוֹ
לְהַחֲטִיאוֹ. וְאִין צְרִיף לְפָרֵשׁ מֵהוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים כִּי בְּאֶרְתּוֹ
בְּרִישׁ הַסֵּפֶר.

וַיֵּרָא הָמֵן כִּי אִין מְרַדְכֵי וְגו'. רָצָה לוֹמַר, שֶׁהִיצַר הָרַע כְּאֲשֶׁר
רָאָה שְׂכַל הָיָה יָכוֹל לְהַחֲטִיאוֹ, נִתְמַלֵּא חֶמְדָּה, וּבִקֵּשׁ צְדָדִים
לְהַחֲטִיאוֹ בְּהֵן. וְאָמַר:

ו. וַיְכַזּוּ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמְרַדְכֵי לְבָדוֹ וְגו'. רָצָה לוֹמַר, שֶׁהָיָה
דְּבַר קָטָן וְנִבְזָה בְּעֵינָיו לְהַחֲטִיאוֹ לְבָדוֹ, אֲלֵא חֲשַׁב תַּחֲבֹלוֹת
שֶׁיְהִיָּה חוֹטֵא וּמַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים שֶׁהֵם גַּם בֵּן עִם מְרַדְכֵי, כִּי הָמֵן
הָעַם חוֹטְאִים בְּלֹא זֶה, וְזֶה אָמְרוּ עִם מְרַדְכֵי. וְכִזָּה בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד
אֶת כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל הָעוֹלָם שֶׁהוּא מְלַכּוֹת אַחֲשׁוּרוֹשׁ, כִּי

אִין לָךְ אֲבָרוֹן כְּאֲבָרוֹן הַנֶּפֶשׁ. וְאָף, שֶׁבְּדֶרֶךְ זֶה תִּסּוּר מֵהֵם הַשְּׂגָחַת
הַשֵּׁם וְתִכְרַךְ וְהֵם כָּלִים מְאֲלִיָּהֶם חֵס וְחִלְיָלָהּ.

ח. יִשְׁנֹו עִם אַחַד מִפְּזָר וּמִפְּרָד וְגו'. רָצָה לוֹמַר, אִם הַשְּׂגָחַת
הַשֵּׁם וְתִכְרַךְ בְּעוֹלָם, לְמָה יִשְׂרָאֵל מִפְּזָרִים וּמִפְּרָדִים בֵּין
הָעַמִּים בְּגִלוּת, עִם שְׂדֵתֵיהֶם שׁוֹנוֹת מִכָּל עַם וְשׁוֹמְרִים הַמִּצְוָה
וְהַתּוֹרָה. אִין זֶה כִּי אִם שֶׁשָּׂכַח אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ. וְלִכֵּן אָמַר: לְמֶלֶךְ
אַחֲשׁוּרוֹשׁ הַיָּדוּעַ אִין שׁוֹנָה לְהַנִּיחָם לְשֹׁמֵר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, כִּי שׁוֹא
עֲבוֹד אֱלֹהִים. וְלִכֵּן:

ט. אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתַּב לְאַבְדָּם, רָצָה לוֹמַר, שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו
שְׂכַל לִילֵךְ עוֹד בְּדַרְכֵי הַהֵם, מֵאַחַר שֶׁאִינֶן מוֹעִילִים. וְכִּי
יִשִּׁים תַּכְלִיתוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת וְלִילֵךְ אַחַר תְּאוֹתָיו
וְתִשׁוּקוֹתָיו, אֲשֶׁר הַגְּדוּלָּה בְּהֵן הוּא אֲסַפְתַּת הַמָּמוֹן, הֶרְמוֹי הֵנָּה בְּאֶמְרוֹ
וְעִשְׂרֵת אֱלֹפִים כְּכֹר בְּסֵף אֲשַׁקֵּל עַל יְדֵי עוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהַבִּיא
אֶל גְּנוּזֵי הַמֶּלֶךְ לְהַכְנִיס אוֹצְרוֹת הוֹן רַב, כִּי זֶה תַּכְלִית הָאָדָם, וְאִין
חֲשַׁבּוֹן בְּשָׂאוֹל אֲשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ שָׁמָּה. וּכְבָר דְּרָשׁוּ פֶּרֶק קַמָּא דְּמַגְלָה
(י. ב) עַל הָמֵן: וְלַחֲטוּטָא נִתֵּן עֲגִינָא לְאַסְפָּה וְלִכְנָס (קהלת ב, כו) ²⁹, זֶה הָמֵן
הָרַע, וְהוּא נְאוֹת מְאֹד לְדַבְּרֵינוּ. עַל כֵּן סִפֵּר טַעֲנוֹת הָמֵן הָרַע, וְאָמַר,
שְׂאֵלְמָלָא מְרַדְכֵי הַנּוֹכַר לְעִיל הָיָה הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ גִּלְכָד בְּרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר
טָמַן לוֹ, וְהָיָה סֵר לְמִשְׁמַעְתּוֹ, כְּמוֹ שְׁאֲמְרוּ (סוכה נב, ב) אֲלֵמְלָא הַקְּבִי"ה
עוֹזְרוֹ וְכוּ' כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתִּי לְעִיל. לְזֶה אָמַר:

י.א. וַיִּסֵּר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ וְגו' וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמֵן וְגו'. זֶה
מוֹכֵן שֶׁהִמְשַׁל בּוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ מוֹדֶה לְדַבְּרָיו. וְאָמַר וְהַבְּסָף
נִתּוֹן לָךְ וְגו', רָצָה לוֹמַר, אִף שְׂכַל אֶקְבֹּץ מִמּוֹן, מִכָּל מְקוֹם הָעַם
לְעִשׂוֹת ^{ככא} בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ, כִּי מֵה לְטַרַח בַּחֲנָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
אִם מוֹתֵר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אִין, כְּדַבְּרֵי הָמֵן הָרַע.

י.ב. וַיִּקְרָאוּ סוֹפְרֵי הַמֶּלֶךְ וְגו'. כְּכֹר הִמְשִׁילוֹ הַחֲכָמִים ^{ככב} הַלְשׁוֹן
לְקַלְמוֹס הַלֵּב. וְלִזְוָה אָמַר הֵנָּה, שְׂכַל דֵּי שְׁאֲמַר נִבְּל בְּלָבוֹ
אִין אֱלֹהִים, אִף הָיָה כּוֹתֵב הַדְּבָרִים בְּלִשׁוֹנוֹ לְהוֹצִיאֵם בְּחוּץ, וְלִדְרֹשׁ
בְּאֵגְדוֹת שֶׁל דְּפִי בְּרַבִּים. כִּי מֵאַחַר שֶׁמֶלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ הָיָה מוֹדֶה לְדַבְּרָיו,
מִי יִמְחָה בְּיָדוֹ, אִם לֹא מְרַדְכֵי, כְּאֲשֶׁר יִסְפֵּר לְקַמֵּן. וְאָמַר, שֶׁכְּתַב הַדְּבָר
כִּי"ג בְּנִיסָן, רָצָה לוֹמַר, דֶּרֶךְ הַלְעֵגָה כְּדֶרֶךְ הָרִשָּׁע מֵהָ עֵבֶדְכֶּה הַזֹּאת
לְקַם (שמות יב, כו). כְּלוֹמַר, כְּכֹר תִּמּוֹ זְכוֹת אֲבוֹת י"ב נְשִׂיאִים שֶׁהִקְרִיבוּ
י"ב יָמִים לְחֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, כִּי הַיּוֹם י"ג בּוֹ. וּכְכֹר כְּתַבְתִּי
רִישׁ מַגְלָה זֶה מֵהֵם הַשָּׂרִים וְעֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהֵם הָאֲמוּרִים כְּאִין
כְּאֶמְרוּ אַחֲשֻׁרְפַּנִּי הַמֶּלֶךְ וְגו', וְיֵמָּה הֵם הַמְּדִינּוֹת וְהָעַמִּים כְּכַתְּבָם
וְכַלְשׁוֹנָם. וְאָמַר, שֶׁהַכֵּל נִכְתַּב וְנִחַתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ, רָצָה לוֹמַר,
בְּהַסְכַּמַת אַחֲשׁוּרוֹשׁ.

טו. הרצים יצאו רחופים וגו'. רצה לומר שפקל נח אדם להתפתות

לרעה, ובקל תרת נתנה ב'שושן הבירה' שהוא כלל העולם, כמו שפרשתי לעיל (א. ב) ואמר והמלך והמן ישבו לשנות את משה ושתי האמור למעלה, וכל העיר שושן נבוכה בעונותינו, כי שחת כל בשר דרכו על פני האדמה, לולי יהיה הקב"ה בעזרתו להעמיד מרדכי כמו שיספר. או אמר, שהעיר שושן נבוכה על העולם בעצמו, שדרך זו היה העולם שב לתהו ובהו אם אין הצדיק יסוד העולם והוא מרדכי המקימו. ולזה מתחיל להראות שכל דברי המן הרע מעשה תעוועים הכל המה, והכל טענות מזיפים.

א. ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו, רצה לומר, הניח תחלה דרכי התשובה שצריך האדם לעשות ולבקש מלפני המלך הקב"ה, שישמרהו מטענות המן הרע לבתי ימשך אחריו, וכדרך שאמרו (שבת קד. א) הבא לטהר מסייעין אותו. ולזה אמר, שמרדכי יעץ לאדם לילך ב'דרכי התשובה על מחשבות רעות פאלו. וצוה לקרע בגדיו ולהלביש שק ואפר, שהם מדרכי התשובה, וכמו שאמר רבי אילעי (מועד קטן יז, א) מי שרואה שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים כו'. וכן נאמר באנשי נינוה (יונה ג. ה) ויקראו צום וילבשו שקים וגו', וכס שק וישב על האפר. וגם כי לפי פשוטם של דברי המגלה, כל אלו הדברים אינן מורים אלא

על דרכי התשובה. וזהו אמרו גם כן ויזעק וצקה גדולה ומרה על עונותיו.

ב. ויבוא להתפלל בתחינה ובתפלה לפני שער השמים, שהוא שער המלך. כי אין לבא וגו'. רצה לומר, ויבא עם התפלה והתחינה לפני שער המלך, והוא התשובה האמתית, אבל בשק אין לבא בשער המלך, כי אינה תשובה אמתית. כמו שנאמר (יואל ב. יג) קרעו לבבכם ואל בגדיכם, וכמו שאומרים (ראה תענית טו, א) אין שק ותענית גורמים. ולכן אמר שעמד מרדכי לקדש השם תברך בכל מקום שרצה המן להתטיאו, ועשה שכל ישראל מקטנם ועד גדולם ישובו בתשובה שלמה, ויתאבלו על עונותיהם.

ג. ובכל מקום שיגיע דבר המן הרע להטותן ולהדיחן, יהיה מיד שק ואפר יצע לרבים, לשוב מיד בתשובה, ולא למשך אחריו כלל. ומעתה נתחיל לסתור טענותיו המזיפות, ואמר:

ד. ותבואה יצאה